

Vicent Andrés Estellés

MORT I PAM
ANTOLOGIA POÈTICA

TRIA I INTRODUCCIÓ
CARMINA ANDRÉS LORENTE

IL·LUSTRACIONS
RAFAEL ARMENGOL

Diputació
de València

Àrea de
Cultura

institució
alfons
el magnànim

AJUNTAMENT
DE VALÈNCIA

VALÈNCIA 2024

COL·LECCIÓ POESIA

Dirigida per Vicent Berenguer

Vinyeta de la coberta:
Estellés I, Rafael Armengol, 1997

Primera edició, Magnànim-Aitana: novembre 1999

Segona edició, Carena: febrer 2004

Tercera edició, revisada, Magnànim-Ajuntament de València: setembre 2024

- © 2024, de les il·lustracions: Rafael Armengol
- © 2024, de la tria i la introducció: Carmina Andrés Lorente
- © 2024, Hereus de Vicent Andrés Estellés
- © 2024, d'aquesta edició:

Institució Alfons el Magnànim
Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació
Diputació de València
Corona, 36 — 46003 València
Tel. +34 963 883 169
magnanim@dival.es — www.alfonselmagnanim.net

Ajuntament de València
Plaça de l'Ajuntament, 2 — 46002 València
Tel.: +34 963 525 478
www.valencia.es

MADE AND PRINTED IN SPAIN

ISBN: 978-84-1156-059-7 (Institució Alfons el Magnànim)

ISBN: 978-84-9089-505-4 (Ajuntament de València)

DIPÒSIT LEGAL: V-1986-2024

FOTOCOMPOSICIÓ: QUINTO A ESTUDIO GRÁFICO — VALÈNCIA

IMPRESSIÓ: GRÁFICAS MARÍ MONTAÑANA — ALMÀSSERA

*A Isabel,
ma mare,
i al meu germà
Vicent*

INTRODUCCIÓ

*P*er què una altra antologia?

He acceptat l'encàrrec de fer aquesta antologia —i que em perdonen els estudiosos de l'obra del meu pare— amb la intenció de mostrar-lo tal com jo l'he conegut i el recorde. He buscat en el fil conductor —una mena de biografia narrada per ell mateix— el motiu de donar a conèixer, de trobar-hi l'home humil i senzill que s'amaga darrere dels seus versos.

L'antologia comença amb un poema —«Cançó de bressol»— que jo li dedique a la meua germana, morta als tres mesos després de nàixer, tot i que mon pare l'havia escrit abans de la seua mort. Aquest poema jo el faig meu també, per això, pensant en el meu pare i com a petit homenatge, l'he posat a l'encapçalament del recull. Més endavant tracte de seguir els passos de la seua vida: la família, el treball, l'amor del novençà, la mort de la filla... I a partir d'aqueix moment intente introduir amb força, dins el context, l'obsessió per la mort, la nit, la soledat, la necessitat d'escriure, escriure sobretot a la nit fins a les set o les

vuit del matí. En arribar del diari sempre el sentia escriure.

En els seixanta-vuit poemes que he triat —pels seixanta-vuit anys que ell va viure— he tractat de recollir els grans amors del meu pare: la filla, la mare, el país, la terra i la petita pàtria. En fi, espere donar-li al lector una imatge més íntima, tot i que molt personal, d'ell.

Algunes dades biogràfiques

Encara que tothom esmenta i accepta el 4 de setembre de 1924 com a data del seu naixement, a Burjassot, açò no és del tot cert. Almenys als darrers anys de la seua vida ell mateix ho posava en dubte i donava per més vàlida la del 7, tal com havia mantingut sempre la seua mare.

El caràcter dels pares el marcà prou i ben sovint podem trobar-los en els seus poemes. En el *Mural del País Valencià* parla de la seua mare fent una semblança deliciosa amb les mares gregues, les mares de l'horta:

et veig, mare, o et pense com les antigues mares gregues,
com les mares etrusques
o les mares del laci,
mesclada amb les mares de l'antic testament

El pare ens el mostra senzill i humil, molt treballador i home de poques paraules. Hi ha una anècdota que al meu pare li feia goig repetir-nos: segons ens deia, el meu avi aparegué un dia per casa acompanyat d'un gos, al qual li havia posat el nom d'Estrella, amb precaució per la reacció de la seua dona, i com que el gos no estava acostumat a estar tancat sempre anava fent malifetes, fins que un dia estirà les estovalles i tot el que hi havia damunt la taula anà per terra. La meua àvia no pogué més i donà a l'home un ultimàtum: El gos o jo! Ell la mirà tranquil·lament i contestà: El gos! I continuà assegut sense immutar-se. Era home de poques paraules, que no sabia llegir ni escriure, i prou diferent de la dona. Ella, filla de Nadalet, havia estudiat en un col·legi privat a València, era divertida i oberta, amb el cabell roig —de malnom li deien la Rogeta—, i constituïa tot un personatge a Burjassot on s'entretenia a la porta de casa, al caure el vespre, asseguda en una cadira després de ben arruixat el carrer, raonant amb el veïnat.

I la mort, sempre la mort. La mort l'acompanyaria des dels primers moments de la seua vida.

L'assassinat accidental de Nadalet, a la boca del forn que hi ha al carrer del Tramvia, fou molt comentat a Burjassot. El meu pare el tindria present sempre en la seua memòria encara que succeí quan ell era molt menut. Així mateix, quan ell va nàixer, ben embolicat amb mantes el portaren al llit on agonitzava el seu oncle Josep Maria, per tal que aquest

conegués el primer nebot, el xic. Créixer entre dol és normal als pobles, les campanes toquen a mort. Qui s'ha mort? Després de Nadalet i l'oncle Josep Maria, l'àvia i l'oncle Nelet. Només quedaren les germanes, les filles de Nadalet, les roges, que empararen el xiquet entre les quatre. Va créixer prim, roig i ple de pigues, jugant en companyia dels amics a barallar-se amb els xiquets del poble més proper. Godella, la burra vella! Burjassot, el burro mort! Es llançaven els uns als altres al carrer Divisori. Roig, mal pèl, cullera de mel, sal i vinagre, cara de lladre! Mare...! I la mare sempre protegint-lo. Al capdavant una infantesa molt de poble, de fer vida al carrer:

De pares pobres
i amb mitges soles
a molta honor,
vindria al món,
un món humil,
més no mesquí.

Davant la seua casa vivia un home d'una gran cultura, al qual ell li estaria agraït tota la vida, l'introduí en la ceràmica i li mostrà els clàssics, a la lectura dels quals l'afeccionà. Passava hores i hores amb ell. Quan esclatà la guerra, Juli Llopis fou empresonat a Barcelona i desaparegué igual que altres coses.

L'adolescència fou de ceba crua, pa i vi, sempre amb el vi i el pa. Menjars humils, l'aperitiu dels

pobres: un rosegó de pa i un tros de ceba crua, i mig got de vi, dos ditets només, només.

El pare morí trastornat, ficant al forn, amb una pala imaginària, el pa.

Estudià a l'Escola de Periodisme de Madrid gràcies a una beca. Sempre recordava aquella època com un temps molt gelat, molt pobre; però també guardava agradables records de les tertúlies al Café Gijón on va conèixer, entre altres, Caballero Bonald, José Nieto, Camilo José Cela, etc. Per anar tirant col·laborava en una revista mensual, *Garcilaso*, en la qual li concediren un premi al millor article del mes.

Féu el servei militar als Pirineus de Navarra i en tornar escrivia col·laboracions per als diaris.

Conegué Isabel a l'Ajuntament de València, on treballaven tots dos als anys de la postguerra, i al 1955 decidiren casar-se. Uns mesos abans de la boda morí Belina, mare d'Isabel, fou una boda senzilla, poques persones i de dol. Onze mesos després nasqué Isabel, la primera filla, que morí quan tenia tres mesos. En tornar del diari on treballava, de matinada, la trobà morta. *La nit i Primera soledad* són els llibres que narren aquell horror.

L'interés per la poesia el portà a les famoses tertúlies que es feien a casa d'Adlert, on es reunien els dimarts una colla d'amics: Fuster, Sanchis Guarner, Santiago Bru, Casp, el mateix Adlert... La cosa no acabà massa bé i després d'una discussió un poc pujada de to, en la qual intervingué Fuster per posar-hi pau, el meu pare no hi tornà pràcticament mai més.